

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора економічних наук, професора Бебко Світлани Вікторівни
на дисертаційну роботу Когута Артура Леонідовича
на тему: «Інноваційне відновлення агропромислового сектору України
на засадах смарт-спеціалізації»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Інноваційне відновлення агропромислового сектору України є одним з ключових завдань забезпечення економічної стійкості держави в умовах повномасштабної війни та післявоєнної відбудови. Агропромисловий сектор, який традиційно формує значну частку валового національного продукту, експортного потенціалу та забезпечує продовольчу безпеку держави, зазнає суттєвих втрат унаслідок руйнування виробничої, транспортної та логістичної інфраструктури, окупації сільськогосподарських територій, мінування земель, скорочення трудового потенціалу та обмеження інвестиційної активності. За таких умов особливої актуальності набуває пошук науково обґрунтованих підходів до інноваційного відновлення агропромислового сектору, орієнтованих не лише на відновлення втрачених виробничих потужностей, а й на формування сучасної конкурентоспроможної моделі розвитку сільського господарства. У цьому контексті концепція смарт-спеціалізації виступає дієвим інструментом структурної модернізації агропромислового сектору, що забезпечує концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках інноваційного розвитку, ефективне використання науково-технологічного потенціалу регіонів, розвиток міжсекторальної взаємодії та інтеграцію до європейського економічного простору.

Саме тому дисертаційне дослідження, присвячене поглибленню теоретико-методичних засад та розробленню практичних рекомендацій щодо інноваційного відновлення агропромислового сектору України на засадах смарт-спеціалізації, спрямованих на активізацію регіонального потенціалу, формування інноваційних екосистем, підвищення конкурентоспроможності агропромислового виробництва та забезпечення сталого регіонального розвитку в умовах післявоєнної трансформації економіки України є особливо актуальним та потребує наукового обґрунтування.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну, зокрема:

1. «Домінанти інноваційного розвитку бізнесу в умовах смартекономіки» (номер державної реєстрації 0124U004191), у межах якої автором досліджено особливості побудови смарт-спеціалізаційної моделі інноваційного відновлення агропромислового сектору України в умовах післявоєнної трансформації;

2. «Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в

постпандемічному суспільстві» (номер державної реєстрації 0121U114581), у межах якої автором обґрунтовано напрями регіональної смарт-спеціалізації агропромислового сектору в контексті стратегічного векторування та структурної трансформації України.

Особливо слід відмітити, що Когут А.Л. також приймав участь у розробці програми розвитку Коростенської територіальної громади Житомирської області м. Києва (грудень 2023 р.).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави зробити висновок, що сформовані автором наукові положення, висновки та рекомендації є достовірними і обґрунтованими. Дисертаційна робота має логічну побудову, її автор комплексно підійшов до постановки проблеми інноваційного відновлення агропромислового сектору України, формулювання задач, обрав вірні методи та прийоми дослідження.

Дослідження базуються на сучасній методологічній базі, яку формують загальнонаукові та спеціальні методи дослідження економічних явищ, фундаментальні положення загальноекономічних теорій та теорій інноваційного розвитку. Достовірність наукових результатів та обґрунтованість наведених автором висновків зумовлена вірно обраними методами наукового дослідження, а саме: гносеологічного аналізу – для вивчення дефініції понять інноваційне відновлення агропромислового сектору України, смарт-спеціалізація, смарт-спеціалізаційний розвиток; теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, індукції та дедукції – для узагальнення передумов та чинників інноваційного відновлення агропромислового сектору України в умовах смарт-спеціалізації; структурно-логічного аналізу – для проведення аналітичної оцінки трансформації агропромислового сектору України в контексті смарт-спеціалізаційного розвитку; групування і класифікації – для систематизації зовнішніх чинників, що впливають на інноваційне відновлення агропромислового сектору України; методи оцінки потенціалу та стратегічного потенціалу підприємства – для розробки методики оцінювання регіонального потенціалу смарт-спеціалізації агропромислового сектору; таблично-графічний – для наочного відображення результатів проведених аналітичних розрахунків, систематизації отриманих даних та візуалізації ключових положень дослідження; інструментів штучного інтелекту – для систематизації та узагальнення статистичних даних.

Обґрунтованість наукових пропозицій автора, а також висновків і розроблених рекомендацій підтверджується їх публікацією у 6 наукових фахових виданнях України та їх апробацією на 8 міжнародних конференціях та 5 всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура і зміст дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Когута А.Л. складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел та

додатків. Загальний обсяг роботи становить 301 сторінку, з них основного тексту – 250 сторінок. Матеріали дисертації містять 57 таблиць, 20 рисунків та 13 формул. Список використаних джерел із 299 найменувань розміщено на 33 сторінках, додатки – на 45 сторінках.

З метою активізації інноваційного відновлення агропромислового сектору України автором розроблено смарт-спеціалізаційну модель інноваційного відновлення агропромислового сектору, яка інтегрує стратегічні пріоритети державної аграрної політики, регіональні конкурентні переваги та особливості агроєкосистеми, інноваційну інфраструктуру, людський капітал та механізми міжсекторальної взаємодії, що дозволяє забезпечити збалансований смарт-спеціалізаційний розвиток регіонів, мобілізацію внутрішнього потенціалу територій та формування нових драйверів економічного зростання в умовах післявоєнного відновлення та глобальних трансформацій (с.173-187).

Автором запропоновано концепцію формування архітектури смарт-спеціалізаційного забезпечення інноваційного відновлення агропромислового сектору України, яка базується на формуванні регіональної стратегії смарт-спеціалізації і передбачає перехід до багаторівневої інтегрованої екосистеми, що базується на поєднанні смарт-технологій, цифрових платформ, міжсекторальної взаємодії та інтегрує державні стратегічні орієнтири, регіональні конкурентні переваги, а також забезпечує системність, узгодженість і адаптивність стратегічного управління регіональним розвитком, що створює нові точки економічного зростання, нарощення потенціалу та підвищення конкурентоспроможності регіонів в умовах післявоєнного відновлення (с.151-173).

Автором розроблено методичний інструментарій оцінювання трансформаційних процесів агропромислового сектору України в контексті смарт-спеціалізаційного розвитку, який базується на комплексному поєднанні структурно-динамічного, інноваційного, цифрового та регіонально-просторового аналізу, що дозволяє визначати стратегічні пріоритети смарт-спеціалізації регіонів, підвищити обґрунтованість стратегічного управління розвитком агропромислового сектору в умовах глобальних та воєнних викликів (с. 74-108).

Набув подальшого розвитку концептуальний підхід до інноваційного відновлення агропромислового сектору України, який, на відміну від існуючих, базується на поєднанні смарт-спеціалізації, цифровізації, ESG-підходів, кліматично адаптивних технологій та міжсекторальної взаємодії, що дозволяє забезпечити структурну модернізацію агропромислового сектору в умовах післявоєнної трансформації (с. 136-147).

Запропоновано підходи до інституційного забезпечення впровадження смарт-спеціалізації в агропромисловому секторі шляхом обґрунтування ролі координаційних механізмів взаємодії між державними органами влади, регіональними громадами, бізнесом, науковими установами, які на відміну від існуючих, передбачають інтеграцію державних стратегій інноваційного розвитку, регіональних стратегій смарт-спеціалізації, цифровізації та євроінтеграційних інструментів, що забезпечує формування єдиної системи

багаторівневого державного регулювання переходу до регіональної смарт-спеціалізації в агропромисловому секторі України (с. 56-70).

Автором розвинуто науково-практичні підходи до оцінювання стратегічних можливостей регіонів України щодо інноваційного відновлення агропромислового сектору, які на відміну від існуючих, доповнено використанням інструментарію SWOT-аналізу в контексті смарт-спеціалізації, що дало змогу визначити макро- та мікро-чинники, сильні сторони, структурні обмеження та загрози, а також перспективні напрями розвитку регіональних агроєкосистем з урахуванням природно-ресурсного, логістичного людського та інноваційного потенціалів регіонів (с. 74-108).

Набули подальшого розвитку науково-методичні підходи до стратегічного забезпечення інноваційного відновлення агропромислового сектору України на засадах регіональної смарт-спеціалізації, які на відміну від існуючих, базуються на розширенні інструментарію адаптації міжнародних практик агротехнологічної модернізації, цифровізації, кластеризації, інтеграції науки, бізнесу та держави, що сприяє підвищенню інноваційної спроможності регіонів, зміцненню продовольчої безпеки та інтеграції агропромислового сектору до європейського економічного простору (136-147).

Наукову цінність становлять пропозиції автора щодо удосконалення понятійно-категоріального апарату дослідження шляхом уточнення сутності поняття смарт-спеціалізація агропромислового сектору, яке трактується автором як інструмент структурної модернізації регіональної економіки на основі інновацій, цифрових технологій та локальних конкурентних переваг, який поєднує інструменти стратегічного планування, регіонального управління, цифрових платформ, кластеризації та інноваційного партнерства, що забезпечує формування конкурентоспроможної моделі післявоєнної трансформації агропромислового сектору (с. 32-56).

Практичну цінність має методичний підхід до оцінювання потенціалу смарт-спеціалізації агропромислового сектору регіонів України, запропонований автором, який базується на розрахунку інтегрального показника потенціалу смарт-спеціалізації через поєднання економіко-інноваційної, інституційно-управлінської, соціально-кадрової, екологічно-ресурсної складових, що дозволяє здійснювати оцінку стану та рівня готовності регіонів до інноваційного відновлення агропромислового сектору (с. 187-207).

Наукова новизна одержаних результатів.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів дисертаційної роботи Когута Артура Леонідовича забезпечуються комплексністю проведеного дослідження, використанням сучасного методологічного інструментарію, критичним аналізом вітчизняних і зарубіжних наукових підходів до інноваційного відновлення агропромислового сектору, смарт-спеціалізації та регіонального розвитку. Виконане дослідження дозволило розв'язати важливу наукову проблему щодо інноваційного відновлення агропромислового сектору України на засадах смарт-спеціалізації.

Ключові наукові результати, що представляють найвищу наукову цінність та визначають новизну отриманих наукових результатів полягають у наступному:

Автором розроблено та запропоновано смарт-спеціалізаційну модель інноваційного відновлення агропромислового сектору, яка інтегрує стратегічні пріоритети державної аграрної політики, регіональні конкурентні переваги та особливості агроєкосистеми, інноваційну інфраструктуру, людський капітал та механізми міжсекторальної взаємодії, що дозволяє забезпечити збалансований смарт-спеціалізаційний розвиток регіонів, мобілізацію внутрішнього потенціалу територій та формування нових драйверів економічного зростання в умовах післявоєнного відновлення та глобальних трансформацій.

Удосконалено понятійно-категоріальний апарат дослідження шляхом уточнення сутності поняття смарт-спеціалізація агропромислового сектору, яке, на відміну від існуючих підходів, розглядається як інструмент структурної модернізації регіональної економіки на основі інновацій, цифрових технологій та локальних конкурентних переваг, який поєднує інструменти стратегічного планування, регіонального управління, цифрових платформ, кластеризації та інноваційного партнерства, що забезпечує формування конкурентоспроможної моделі післявоєнної трансформації агропромислового сектору.

Автором удосконалено концепцію формування архітектури смарт-спеціалізаційного забезпечення інноваційного відновлення агропромислового сектору України, яка на відміну від існуючих підходів, базується на формуванні регіональної стратегії смарт-спеціалізації і передбачає перехід до багаторівневої інтегрованої екосистеми, що базується на поєднанні смарт-технологій, цифрових платформ, міжсекторальної взаємодії та інтегрує державні стратегічні орієнтири, регіональні конкурентні переваги, а також забезпечує системність, узгодженість і адаптивність стратегічного управління регіональним розвитком, що створює нові точки економічного зростання, нарощення потенціалу та підвищення конкурентоспроможності регіонів в умовах післявоєнного відновлення.

Автором доповнено методичний підхід до оцінювання потенціалу смарт-спеціалізації агропромислового сектору регіонів України, який, на відміну від існуючих, базується на розрахунку інтегрального показника потенціалу смарт-спеціалізації через поєднання економіко-інноваційної, інституційно-управлінської, соціально-кадрової, екологічно-ресурсної складових, що дозволяє здійснювати оцінку стану та рівня готовності регіонів до інноваційного відновлення агропромислового сектору.

Автором розвинуто методичний інструментарій оцінювання трансформаційних процесів агропромислового сектору України в контексті смарт-спеціалізаційного розвитку, який, на відміну від існуючих, базується на комплексному поєднанні структурно-динамічного, інноваційного, цифрового та регіонально-просторового аналізу, що дозволяє визначати стратегічні пріоритети смарт-спеціалізації регіонів, підвищити обґрунтованість стратегічного управління розвитком агропромислового сектору в умовах глобальних та воєнних викликів.

В роботі отримало подальше вдосконалення концептуальний підхід до інноваційного відновлення агропромислового сектору України, який, на відміну від існуючих, базується на поєднанні смарт-спеціалізації, цифровізації, ESG-підходів, кліматично адаптивних технологій та міжсекторальної взаємодії, що дозволяє забезпечити структурну модернізацію агропромислового сектору в умовах післявоєнної трансформації.

Автором розвинуто підходи до інституційного забезпечення впровадження смарт-спеціалізації в агропромисловому секторі шляхом обґрунтування ролі координаційних механізмів взаємодії між державними органами влади, регіональними громадами, бізнесом, науковими установами, які на відміну від існуючих, передбачають інтеграцію державних стратегій інноваційного розвитку, регіональних стратегій смарт-спеціалізації, цифровізації та євроінтеграційних інструментів, що забезпечує формування єдиної системи багаторівневого державного регулювання переходу до регіональної смарт-спеціалізації в агропромисловому секторі України.

Дістали подальшого розвитку науково-практичні підходи до оцінювання стратегічних можливостей регіонів України щодо інноваційного відновлення агропромислового сектору, які на відміну від існуючих, доповнено використанням інструментарію SWOT-аналізу в контексті смарт-спеціалізації, що дало змогу визначити макро- та мікро-чинники, сильні сторони, структурні обмеження та загрози, а також перспективні напрями розвитку регіональних агроєкосистем з урахуванням природно-ресурсного, логістичного людського та інноваційного потенціалів регіонів.

Автором розвинуто науково-методичні підходи до стратегічного забезпечення інноваційного відновлення агропромислового сектору України на засадах регіональної смарт-спеціалізації, які на відміну від існуючих, базуються на розширенні інструментарію адаптації міжнародних практик агротехнологічної модернізації, цифровізації, кластеризації, інтеграції науки, бізнесу та держави, що сприяє підвищенню інноваційної спроможності регіонів, зміцненню продовольчої безпеки та інтеграції агропромислового сектору до європейського економічного простору.

Практичне значення результатів дослідження.

Підтвердженням прикладної значимості рекомендацій автора є впровадження основних результатів досліджень у практику діяльності:

- ТОВ «Щедра Нива», які сприятимуть зростанню інноваційного потенціалу підприємства (Довідка від 15.05.2026 р.).
- Комунальне підприємство «Агенція просторового розвитку» Вінницької міської ради, що впроваджені при формуванні напрямів територіального розвитку (Довідка від 15.05.2026 р.).
- ТОВ «Науковий парк Державного університету «Житомирська політехніка» для підвищення ефективності стратегічного планування, регіонального розвитку агропромислового сектору, оптимізації використання агроресурсного потенціалу Житомирської області та активізації впровадження

інноваційних технологій у сільськогосподарське виробництво (Довідка №014 від 13.05.2026 р.).

- Міністерство освіти і науки України, Директорат інновацій та зв'язків науки з реальним сектором економіки, що забезпечить на регіональному рівні створення умов для інновацій та практичного застосування агропродовольчих технологій (Довідка МОН № 25/51-26 від 20.05.2026 р.).

- Київського національного університету технологій та дизайну при викладанні дисциплін «Економіка і організація інноваційної діяльності» та «Смарт-економіка» для освітньої програми «Смартекономіка» спеціальності 051 Економіка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Довідка №02-78/801 від 23.04.2026 р.).

Особливу практичну цінність має безпосередня участь автора у розробці програми розвитку Коростенської територіальної громади Житомирської області м. Києва (грудень 2023 р.), що підвищує практичну значимість дослідження.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

За результатами дослідження опубліковано 21 наукову працю, з них: 6 статей – у фахових періодичних виданнях України, 1 стаття – у закордонних періодичних виданнях, що відносяться до науково-метричної бази Web of Science, 1 розділ у колективній монографії; 13 публікацій – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій – 5,96 друк. арк., з яких автору належить 4,83 друк. арк.

Дотримання норм академічної доброчесності.

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності. В процесі роботи над дисертацією Когут А.Л. дотримувався академічної доброчесності та норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, які зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу, вважаємо за доцільне висвітлити наступні зауваження та дискусійні положення.

1. У першому розділі роботи автор досліджує наукові погляди щодо сутності поняття інноваційне відновлення агропромислового сектору України (табл. 1.1 с.34) та наводить авторське визначення цього поняття (с. 40). Однак,

при формуванні наукової новизни дослідження це не враховано, що зменшує авторський доробок.

2. Проведення аналітичної оцінки трансформації агропромислового сектору України в контексті смарт-спеціалізаційного розвитку (п.2.2. с. 108-136) в основному базується на результатах SWOT-аналізу стану агропромислового сектору в регіонах України. Для розширення дослідження та посилення його результатів доцільно було б застосувати декілька економіко-математичних методів.

3. Автором узагальнено стратегічні напрями смарт-спеціалізації агропромислового сектору, що можуть бути впроваджені для прискорення післявоєнного відновлення України (табл. 3.1. с. 159), до яких віднесено: смарт-роботизація; вертикальні ферми; IoT автоматизація; органічне фермерство; дослідження та розробки; розвиток агротуризму та локальних мереж постачання; агропереробка та харчові інновації; інтеграція замкнених виробничих циклів з використання відновлювальних технологій; суперінтелектуальне суспільство 5,0; міжнародне інвестування у відновлення агропромислового сектору. Доцільним було б доповнити зазначені напрями смарт-спеціалізації формуванням інноваційних агропромислових кластерів та регіональних екосистем на засадах інтеграції бізнесу, науки, освіти, місцевої влади для реалізації регіональних стратегій смарт-спеціалізації. Також прискорить інноваційне відновлення агропромислового сектору розвиток науково-освітнього та інноваційного потенціалу на засадах створення агроінноваційних хабів, центрів трансферу технологій, інкубаторів, акселераторів, лабораторій цифрового землеробства та підготовки кадрів для Agriculture 4,0.

4. При побудові концептуальної моделі агроєкосистеми регіону в умовах імплементації смарт-спеціалізації в агропромисловому секторі, яка складається з природно-ресурсної; виробничо-технологічної; інноваційно-знаннєвої; інституційно-управлінської; соціально-економічної; екологічної складових (рис. 3.5 с.178) слід врахувати інфраструктуро-логістичну складову, яка охоплює матеріальну інфраструктуру, необхідну для функціонування регіональних агропродовольчих ланцюгів та кластерно-мережеву складову, яка передбачає взаємодію та формування стійких зав'язків між суб'єктами агропромислового сектору (агропромислові та агротехнологічні кластери; виробничі та збутові мережі; міжнародні мережі співробітництва та інші учасники).

5. У другому розділі роботи однією зі стратегічних можливостей інноваційного відновлення регіонів України, що обрали смарт-спеціалізацію, як ключовий напрям розвитку агропромислового сектору, автор виокремлює залучення ВПО та релокованого агробізнесу. Також військові дії і руйнування інфраструктури розглядаються як ключові загрози інноваційного відновлення регіонів України. Разом з тим, в подальшому в роботі недостатньо приділено увагу особливостям регіональної смарт-спеціалізації агропромислового сектору в умовах впливу військових викликів і загроз.

Однак, вказані вище зауваження та дискусійні положення не

перешкоджають загальній позитивній оцінці роботи.

Загальні висновки та оцінка дисертації. Дисертаційна робота на тему «Інноваційне відновлення агропромислового сектору України на засадах смарт-спеціалізації» є самостійною та завершеною працею, має наукову новизну та практичне значення. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 051 Економіка. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, мають належний рівень аргументації та базуються на комплексному використанні сучасних наукових підходів до дослідження напрямів інноваційного відновлення агропромислового сектору на засадах смарт-спеціалізації. Проведене дослідження демонструє належний рівень володіння здобувачем сучасним методологічним інструментарієм інноваційного менеджменту, економіки та регіонального управління.

З урахуванням вище викладеного вважаю, що дисертаційна робота Когута Артура Леонідовича на тему «Інноваційне відновлення агропромислового сектору України на засадах смарт-спеціалізації» за актуальністю, змістом, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, рівнем наукової новизни, структурою, обсягом та оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Когут Артур Леонідович – автор дисертаційної роботи на тему «Інноваційне відновлення агропромислового сектору України на засадах смарт-спеціалізації» заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент:

доктор економічних наук,
професор, професор кафедри
маркетингу
Київського національного
університету технологій та дизайну

Світлана БЕБКО

